

บทที่ ๘ : หมวด ตน ธาตุ

หมวด ตน ธาตุลง โอ ปัจจัย

ลงแล้ว โอ ปัจจัยคงรูป ปรากฎเป็น โ-

ถ้าวิภัตติเป็นสระหรือ อิ อาคมอยู่หลังให้ลบสระ โอ ทั้งเสมอ

หมวด ตน ชาติ ลง โอ ปัจจัย

ตน ชาติ	แม่ไป	ตน+โอ+ติ	=ตโนติ	ย่อแม่ไป
กร ชาติ	ทำ	กร+โอ+ติ	=กโรติ	ย่อทำ
สกก ชาติ*	อาจ	สกก+โอ+ติ	=สกกโติ	ย่ออาจ
ชาคร ชาติ*	ตื่น	ชาคร+โอ+ติ	=ชาครโรติ	ย่อตื่น
มน ชาติ	รู้	มน+โอ+ติ	=มโนติ	ย่อรู้
ติณ ชาติ	กิน	ติณ+โอ+ติ	=ติโนติ	ย่อกิน
อปฺป ชาติ	ไหล	ป+อปฺป+โอ+ติ	=ปฺปโปติ	ย่อไหล, ย่อถึง

ชาติที่หมายดอกจัน (*) เป็นนอกัมมชาติ ชาติไม่เรียกหากรรม

ตัวอย่างประโยคภาษาบาลีของธาตุในหมวด ตน ธาตุ

- ตน แม่ไป ปีติ ฌมมํ สุณนตฺตสฺส ภิกฺขุสฺส กายเ ตโนติ.
 อ.ปีติ ย่อมแม่ไป ในกาย ของภิกษุ ผู้ฟังอยู่ ซึ่งธรรม.
- กร ทำ :พฺรหฺมณเ รุกฺขตจํ อหริตฺวา ปฺตฺตสฺส เภสชฺชํ กโรติ.
 อ.พราหมณ์ นำมาแล้ว ซึ่งเปลือกของต้นไม้ ย่อมทำ ซึ่งยา แก่บุตร.
 :จกฺขุपालตฺเถโร อตฺตํ โหวทิตฺวา สมณฌมมํ อกาลิ
 อ.พระจกขุบาล กล่าวสอนแล้ว ซึ่งตน ได้ทำแล้ว ซึ่งสมณธรรม.
- สกฺก อาจ :เมธาวิ ปน ปณฺทิตฺโต จิตฺตํ รกฺขิตฺตํ สกฺโกติ.
 ก็ อ.บุคคล ผู้มีปัญญา ผู้เป็นบัณฑิตเที่ยว ย่อมอาจ เพื่ออันรักษา ซึ่ง

ชาคร ตื่น:วธฺ มชฺฌิมยาม ชาครโรติ.

อ.หญิงสาว ย่อมตื่น ในมัชฌิมยาม.

อปป ถึง :อปปมตฺโต ปุคฺคโล วิปลํ สุขํ ปฺปโปติ.

อ.บุคคล ผู้ไม่ประมาทแล้ว ย่อมถึง ซึ่งความสุข.

หลักเกณฑ์การประกอบกิจการในหมวด ตบ ชาติ (เป็นกั้ตตุวาก)

๑. ลักษณะของธาตุในหมวด ตน ธาตุ

๑) มีการลง โอ ปัจจัย และ ยิร ปัจจัยท้ายธาตุทั้งหลายในกัตตุวากก เช่น

(๑) กิริยาที่ลง โอ ปัจจัย (ใช้กับธาตุทุกตัวในหมวดนี้) เช่น

กร+โอ+ติ = กรโติ ย่อมทำ

ชาคร+โอ+ตุ = ชาโรตุ จงตั้ง

(๒) กิริยาที่ลง ยิร ปัจจัย (ใช้กับ กร ธาตุเท่านั้น) เช่น

กร+ยิร+ติ = กรยิรติ ย่อมทำ

กร+ยิร+เอยฺย = กรยิรา พึงทำ (แปลง เอยฺย เป็น อา)

๒)มีการแปลง โอ บัจจยเป็น อู ได้บ้าง เช่น

กร+โอ+เต =กรูเต ย่อมทำ (ตัวนี้ให้แปลง อ ที่ กร เป็น กู ก่อน)

ตน+โอ+เต =ตनुเต ย่อมแผ่ไป

๓)มีการแปลง โอ บัจจยเป็น พ แล้วซ้อน พุ พยัญชนะสังโยค กฎข้อนี้ใช้เฉพาะกับ กร ธาตุ โดยให้แปลง อ ที่ กร เป็น กู ก่อนแล้วลบ ร ที่ง

กร+โอ+ติ =กูปุพติ ย่อมทำ

๔)เมื่อใช้เป็นบทนามไมลง โอ บัจจย และ ยिर บัจจยท้ายธาตุแน่นอน

กรณั แปลว่า อ.การกระทำ

ชาครณั แปลว่า อ.การตื่น

๒.หลักเกณฑ์การประกอบกริยาในหมวด ตน ธาตุ เมื่อลง โอ ปัจจัย (กัตตุวาก)

๑)เมื่อลงวิภัติที่ขึ้นต้นด้วยสระหลัง โอ ปัจจัย, เมื่อลง อิ อากมหหลัง โอ ปัจจัย หรือเมื่อลงวิภัติใดแล้วมีพยัญชนะสังโยคอยู่หลัง โอ ปัจจัย ให้ลบ โอ ปัจจัยทิ้ง เช่น

(๑)วิภัติที่ขึ้นต้นด้วยสระ (ลบสระ โอ) เว้น อนฺติ, อนฺตุ

เอ	วัตตมานา	กร+โอ+เอ	=เกร	ย่อมทำ
เอยฺย	สัตตมึ	กร+โอ+เอยฺย	=กเรยฺย	พึงทำ
เอยฺยํ	สัตตมึ	กร+โอ+เอยฺยํ	=กเรยฺยํ	พึงทำ
อา	หิยัตตนิ	กร+โอ+อา	=กรา, กร	ทำแล้ว

(๒)วิภัตติที่ต้องลง อิ อาคม (ลบสระ โอ) ทั้ง ๔ หมวดคือ ปโรก. อัชชัต.

ภวิส. กาลา.

ตฺถ	อัชชัตตนี	กร+โอ+อิ+ตฺถ	=กริตฺถ	ทำแล้ว
สฺสตี	ภวิสสันติ	กร+โอ+อิ+สฺสตี	=กริสฺสตี	จักทำ
สฺสา	กาลาตีปฺตติ	กร+โอ+อิ+สฺสา	=กริสฺสา	จักทำแล้ว

(๓)วิภัตติที่ลงแล้วมีพยัญชนะสังโยคอยู่หลังปัจจัย (ลบสระเสียงยาวที่

ปัจจัย เช่น อา, อี, อุ)

วฺเห	วัตตมานา	กร+โอ+วฺเห	=กรวฺเห	ย่อมทำ
สฺสุ	ปฺญจมี	กร+โอ+สฺสุ	=กรสฺสุ	จงทำ
ตฺถ	หิยฺตตนี	กร+โอ+ตฺถ	=กรตฺถ	ทำแล้ว

๒)วิภัติที่เหลือนอกจากนี้เช่น ติ, อนุติ, ตุ, อนุตุ, ลี, ถ, มิ, ม เป็นต้นคงสระ

โอ ไว้ เช่น

ติ	วัตตมานา	กร+โอ+ติ	=กโรติ	ย่อมทำ
อนุติ	วัตติมานา	กร+โอ+อนุติ	=กโรนฺติ	ย่อมทำ
ตุ	ปัญจมี	กร+โอ+ตุ	=กโรตุ	จงทำ
อนุตุ	ปัญจมี	กร+โอ+อนุตุ	=กโรนฺตุ	จงทำ

๓)โอ ปัจจัย แปลงเป็น อุ ได้ เช่น

ตณ+โอ+เต	=ตณฺเต	ย่อมแผ่ไป
มน+โอ+เต	=มนฺเต	ย่อมรู้

๓. การเปลี่ยนรูปของธาตุ ในหมวด ตน ธาตุ

๑) ธาตุที่เปลี่ยนรูปไปโดยสิ้นเชิงจากการแปลงธาตุเป็นอย่างอื่น

กร ทำ	แปลงเป็น กาท	เช่น กาทติ	จักทำ (เฉพาะภวิส. และกาลา.)
	แปลงเป็น กาส	เช่น อกาลิ	ได้ทำแล้ว (เฉพาะอัชชัตตนี)
	แปลงเป็น ขร	เช่น ปฏิสงฺขโรติ	ย่อมช่อมแซม
	แปลงเป็น กุร	เช่น กุรุเต	ย่อมทำ (แปลง โอ เป็น อุ)
	แปลงเป็น กุ (พฺพ)	เช่น กุพฺพติ	ย่อมทำ
	(แปลง โอ เป็น พ ช้อน พ)		

๒) ชาติที่เปลี่ยนรูปโดยลบที่สุดชาติ

กร ทำ ลบ ร เหลือ ก เช่น ออกา, ออกัส
เช่น กยิรา

ได้กระทำแล้ว (เฉพาะหิยัต.)
พึงทำ (เมื่อลง ยิร ปัจจัย)

๓) ชาติที่คงรูปเดิมบ้าง เปลี่ยนรูปบ้าง เมื่อลง โอ ปัจจัย

ตณ+โอ+ติ

=ตโนติ

ย่อมแผ่ไป

กร+โอ+ติ

=กโรติ

ย่อมทำ

สกก+โอ+ติ

=สกกโถติ

ย่อมอาจ

ชาคร+โอ+ติ

=ชาครโรติ

ย่อมตื่น

อปป+โอ+ติ

=อปปไปติ

ย่อมถึง, ย่อมประสบ

ป+อปป+โอ+ติ

=ปปปไปติ

ย่อมถึง, ย่อมประสบ

สรุปวิธีแจก กร ชาติ

กร ธาตุมีลักษณะการแจก ๗ แบบ โดยมีวิภัตติอาขยาดแต่ละหมวด
เป็นเงื่อนไขในการแจก คือ

๑) แจกแบบ กโร

ใช้ได้กับวิภัตติทั้ง ๘ หมวด (มีหลายลักษณะในวิภัตติแต่ละหมวด)
บางหมวดคง โอ ปัจจัยไว้ บางหมวดลบ โอ ปัจจัยทิ้ง

๒) แจกแบบ กुरु

ใช้กับวิภัตติหมวดวัตตมานาและปัญจมีฝ่ายอัตตโนบท (ผสมกับแบบ
กโร)

๓) แจกแบบ กุพฺพ

ใช้ได้กับวิภัตติทั้ง ๘ หมวด (มีลักษณะเดียวในวิภัตติทุกหมวด)

๔) แจกแบบ กยิร

ใช้ได้กับวิภัติทั้ง ๘ หมวด (มีลักษณะเดียวในวิภัติทุกหมวด)

๕) แจกแบบ (อ)ก

ใช้กับวิภัติหมวดหิยัตตนี้ (แบบนี้ต้องลง อ อาคมหน้าธาตุเสมอ)

๖) แจกแบบ (อ)กาส

ใช้กับวิภัติหมวดอชัตตนี้ (แบบนี้ต้องลง อ อาคมหน้าธาตุเสมอ)

๗) แจกแบบ กาท

ใช้กับวิภัติหมวดภวิสสันติ แบบนี้จะลง อี อาคมหรือไม่ก็ได้

แจก กร ชาติ (ท่า) ด้วยวัตตมานวิภัติ (แบบ กโร, กुरु, กุพฺพ)

บุรุษ	ปรัสนบท		อตัตโนบท		โยคะ
	เอก.	พหุ.	เอก.	พหุ.	
ปจฺฉิมบุรุษ	กโรติ	กโรนฺติ	กुरुเต	กุปฺพนฺเต	นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ	กโรสิ	กโรถ	กुरुเส	กुरुวฺเห	ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ	กโรมิ	กโรม	กเร	กुरुมฺเห	อัมหโยคะ

แจก กร ฐาตุ (ท่า) ด้วยปัญจมีวิภัตติ (แบบ กโร, กुरु, กุพฺพ)

บุรุษ	ปรัสนบท		อตัตโนบท		โยคะ
	เอก.	พหุ.	เอก.	พหุ.	
ปรัสนบุรุษ	กโรตุ, กुरुตุ	กโรนตุ	กुरुตํ	กุพฺพนตํ	นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ	กโรหิ	กโรถ	กรสุสุ, กुरुสุสุ	กुरुวโ	ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ	กโรมิ, กุมมิ	กโรม, กุมม	กร	กุพฺพามเส	อัมหโยคะ

แจก กร ธาตุ (ท่า) ด้วยวัตตมานาวิภัติ (แบบ กุพฺพ)

บุรุษ	ปรัสนสบท		อัตตโนสบท		โยคะ
	เอก.	พหู.	เอก.	พหู.	
ปรัสนบุรุษ	กุพฺพติ	กุพฺพนฺติ	กุพฺพเต	กุพฺพนฺเต	นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ	กุพฺพสิ	กุพฺพถ	กุพฺพเส	กุพฺพวฺहे	ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ	กุพฺพามิ	กุพฺพาม	กุพฺพเว	กุพฺพมฺเห	อัมหโยคะ

แจก กร ฐาตุ (ท่า) ด้วยบัญญัติวิภัติ (แบบ กุพฺพ)

บุรุษ	ปรัสนบท		อตัตโนบท		โยคะ
	เอก.	พหุ.	เอก.	พหุ.	
ปรัสนบุรุษ	กุพฺพตฺ	กุพฺพนตฺ	กุพฺพตํ	กุพฺพนตํ	นามโยคะ
มัทธมิมบุรุษ	กุพฺพพหิ	กุพฺพพถ	กุพฺพพสฺส	กุพฺพพวโ	ตุมทโยคะ
อตุตมบุรุษ	กุพฺพพามิ	กุพฺพพาม	กุพฺพเพ	กุพฺพพามุทเส	อัมทโยคะ

แจก กร ฐาตุ (ท่า) ด้วยวัตตมานวิภัติติ (แบบ กยิร)

บุรุษ	ปรัสนสภท		อตัตโนมท		โยคะ
	เอก.	พหู.	เอก.	พหู.	
ปจฺมบุรุษ	กยิรติ	กยิรณฺติ	กยิรเต	กยิรณฺเต	นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ	กยิรสี	กยิรถ	กยิรเส	กยิรวฺहे	ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ	กยิรามิ	กยิราม	กยิเร	กยิรมฺเห	อัมหโยคะ

แจก กร ชาติ (ท่า) ด้วยปัญญาวิธีรัตติ (แบบ กยิร)

บุรุษ	ปรัสนบพ		อตัตโนบพ		โยคะ
	เอก.	พหุ.	เอก.	พหุ.	
ปรัสนบุรุษ	กยิรตุ	กยิรณตุ	กยิรตัม	กยิรณตัม	นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ	กยิราหิ	กยิรถ	กยิรสสุ	กยิรวุโห	ตุมพโยคะ
อุตตมบุรุษ	กยิรามิ	กยิราม	กยิเร	กยิรามุหเส	อัมพโยคะ

แจก กร ชาติ (ท่า) ด้วยสัตตมีวิภัตติ (แบบ กยิร)

บุรุษ	ปรัสนบท		อตัตโนบท		โยคะ
	เอก.	พหุ.	เอก.	พหุ.	
ปรัสนบุรุษ	กยิธา	กยิรุ	กยิธาถ	กยิเรอ	นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ	กยิธาสิ	กยิธาถ	กยิเรโถ	กยิธาวุโ	ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ	กยิธามิ	กยิธาถ	กยิรุ	กยิธาถุเห	อัมหโยคะ

กร ธาตุที่แจกแบบ กยิริ ด้วยสัตตมีวิภัติ มีวิธีการแปลงรูปวิภัติดังนี้

๑)แปลง เอยฺย เป็น อา

๒)แปลง เอยฺยํ เป็น อํ

๓)แปลง เอยฺยาสี เป็น อาสี

๔)แปลง เอยฺยธา เป็น อาธา

๕)แปลง เอยฺยามี เป็น อามี

๖)แปลง เอยฺยาม เป็น อาม

๗)แปลง เอธา เป็น อาธา

แจก กร ฐาตุ (ท่า) ด้วยสัทธรรมวิภาตติ (แบบ กโร, กุพฺพ)

บุรุษ	ปรัสสบท		อัสตโนบท		โยคะ
	เอก.	พหุ.	เอก.	พหุ.	
ปฺลุมบุรุษ	กเรยฺย	กเรยฺยํ	กฺุพฺพเณถ	กฺุพฺพเพรํ	นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ	กเรยฺยาสี	กเรยฺยยาถ	กฺุพฺพเพโถ	กฺุพฺพเพยฺยาวุโห	ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ	กเรยฺยยามิ	กเรยฺยยาม	กเรยฺยํ, กเร	กเรยฺยยามฺเห	อัมหโยคะ

แจก กร ธาตุ (ท่า) ด้วยปโรททวิภัตติ (แบบ กโร)

บุรุษ	ปรัสสบท		อัตตโนบท		โยคะ
	เอก.	พหู.	โยคะ	พหู.	
ปรัหมบุรุษ	กร	กรุ	กริตุถ	กริเร	นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ	กเร	กริตุถ	กริตุโถ	กริวุโห	ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ	กริ	กริมุห	กริ	กริมุเห	อัมหโยคะ

แจก กร ฐาตุ (ท่า) ด้วยหิยัตตนีวิภัตติ (แบบ กโร, ก)

บุรุษ	ปรัสสบท		อัตตโนบท		โยคะ
	เอก.	พหู.	เอก.	พหู.	
ปรัสมบุรุษ	อกา, อกา, อกร	อกรู	อกตฺถ	อกตฺถุ	นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ	อกโร	อกตฺถ, อกรตฺถ	อกรูเส	อกรวฺหิ	ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ	อกํ, อกรํ	อกรมฺห, อกรมฺห	อกรึ	อกรมฺหเส	อัมหโยคะ

วิธีแจก กร ธาตุด้วยอัฐตตนี้วิภัตติ

กร ธาตุที่แจกวิภัตติตามแบบ กโร มีการแจกในหมวดอัฐตตนี้ ฝ่ายปรัสส
บทเป็น ๒ แบบ คือ

๑)แบบที่คงรูป กร ไว

๒)แบบที่แปลง กร เป็น กาส

แจก กร ฐาตุ (ท่า) ด้วยอักษรรัตนวิภาตติ ฝ่ายปรัสสบท

บุรุษ	แบบที่ ๑ กร		แบบที่ ๒ กาส		โยคะ
	เอก.	พหู.	เอก.	พหู.	
ปฐมบุรุษ	กริ, อกริ	กรีสฺ, อกรีสฺ, อกํสฺ	อกาสิ	อกาสุํ	นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ	กริ, อกริ, อกรโ	กริตฺถ, อกริตฺถ	อกาไส	อกาสิตฺถ	ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ	กรึ, อกรึ	กริมฺห, อกริมฺห	อกาสิ	อกาสิมฺห	อัมหโยคะ

วิธีแจก กร ธาตุด้วยภวิสสันตวิภัตติ

กร ธาตุการแจกในหมวดภวิสสันตติ เป็น ๓ แบบ คือ

- ๑)แบบที่คงรูป กร (แบบ กโร แต่ลบ โอ) คงวิภัตติไว้ทั้งหมด
- ๒)แบบที่แปลง กร เป็น กาท (ให้ลบ สฺส ทิงเสมอ)
- ๓)แบบที่แปลง กร เป็น กาท และลง อิ อาคม

แจก กร ชาติ (ท่า) ด้วยภวิสสันตวิภัตติ แบบ กร

บุรุษ	ปรัสสบท		อัตตโนบท		โยคะ
	เอก.	พหู.	เอก.	พหู.	
ปฐมบุรุษ	กริสฺสติ	กริสฺสนฺติ	กริสฺสเต	กริสฺสนฺเต	นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ	กริสฺสสิ	กริสฺสถ	กริสฺสเส	กริสฺสวฺहे	ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ	กริสฺสามิ	กริสฺสาม	กริสฺสํ	กริสฺสามฺहे	อัมหโยคะ

แจก กร ธาตุ (ท่า) ด้วยภวิสนันตีวิภัตติ แบบ กาท

บุรุษ	ปรัสสบท		อัตตโนบท		โยคะ
	เอก.	พหู.	เอก.	พหู.	
ป्लุมบุรุษ	กาหติ	กาหนฺติ	กาหเต	กาหนฺเต	นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ	กาหสิ	กาหถ	กาหเส	กาหฺเว	ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ	กาหามิ	กาหาม	กาหํ	กาหามฺहे	อัมหโยคะ

แจก กร ธาตุ (ท่า) ด้วยภวิสสันตวิภัตติ แบบ กาท + อิ

บุรุษ	ปรัสสบท		อัตตโนบท		โยคะ
	เอก.	พหู.	เอก.	พหู.	
ปुरुสมบุรุษ	กาหิติ	กาหิณฺติ	กาหิตะ	กาหิณฺเต	นามโยคะ
มัสฉิมบุรุษ	กาหิสิ	กาหิถ	กาหิเส	กาหิวฺहे	ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ	กาหามิ	กาหาม	กาหํ	กาหามฺहे	อัมหโยคะ